

21.YÜZYIL ALMAN RESİM SANATINDA GERHARD RICHTER'İN YERİ GERHARD RICHTER IN 21st CENTURY GERMAN PAINTING

Burak BOYRAZ*
Ü. Irmak ŞAHİN**

Öz

Metin Alman resminin bilindik isimlerinden *Gerhard Richter*'in (*Prag Ulusal Sanat Galerisi* çatısı altında) 2017 yılı içinde düzenlediği bir retrospektif sergiye dair saha araştırmalarını içermektedir. Çoğunlukla Almanya ve Çekya'da yapılan saha araştırmalarının iki amacı vardır. Bunlardan ilki; Alman resminin önceki yüzyıldaki değişim sürecini etüt etmektir. Diğeri ise (Çekya'nın önemli sanat galerilerinden birinde düzenlenen retrospektif üzerinden) *G. Richter*'in günümüz (21.yy) Alman resim sanatı içindeki konumuna dair yeni tespitlerde bulunmaktadır. Her iki amaç doğrultusunda metnin birinci bölümünde Alman resminin geçmişine yer verilmiştir. Burada Almanya'da 20.yy içinde yaşanan siyasi değişimlere ve bu değişimlerin Alman sanatı üzerindeki etkisine değinilmiştir. İkinci bölümde de *G. Richter* süjesinden bahsedilmiştir. Başlık altında sanatçıya dair biyografik ve sanatsal bilgiler paylaşılmıştır. Sonuç kısmında da edinilen veriler tartışılmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Plastik Sanatlar, Resim, Almanya, Alman Resim Sanatı, *Gerhard Richter*.

Abstract

The text includes field research on a retrospective exhibition (*Prague National Gallery, 2017*) of the *Gerhard Richter*, one of the well-known German painter in the world. There are two purposes of field research mostly in Germany and Czech Republic. The first of these to analyze the process of change in the previous century of German Painting. The other is to determine of the position of *G. Richter* in today's (21st century) German Painting (through retrospective in one of the most important art gallery in the Czech Republic). For both purposes, the first part of the text contains the past of German Painting. In this place the political changes that took place in Germany in the 20th century and the effects of these changes on German art are mentioned. In the second part, *G. Richter* is presented. In this section, biographical and artistic information about the artist is shared. In conclusion, received data is discussed and a general assessment is executed.

Keywords: Plastic Arts, Painting, Germany, German Painting, *Gerhard Richter*.

GİRİŞ

Gerhard Richter'i (1932) biyografik ve sanatsal yönlerden merkeze alan bu metin, onu bir diğer Alman sanatçı *Anselm Kiefer* (1945) ile birlikte etüt ettiğimiz ilk araştırmamızdan üç yıl sonra kaleme alınmıştır.² Bu çerçevede *G. Richter* önceki araştırmamızda; 1960 sonrası Alman resmi içinde konumlandırılmıştır. Güncel araştırmada ise sanatçının 21.yy yani günümüz Alman resim sanatındaki yerini tartışmak amaçlanmıştır.

İlgili amaçla 2017 yılı içinde Almanya, Çekya ve bazı Balkan ülkeleri³ ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerde; Almanya'daki saha araştırmalarında ülke halkının geçmişini ifade eden tarihi/kültürel nesnelere yerinde incelenmiş, özellikle Hannover şehrinde Almanların sanatsal mirasları üzerine gözlemlerde bulunulmuştur. Çekya'daki araştırmamızın sebebi ise sanatçının en güncel retrospektifini; (sergilendiği galeriler bağlamında) sunulduğu şekliyle değerlendirmek ve yapıtlarını birinci elden irdelemektir.⁴ Bunun için başkent Prag'a gidilmiş, sergi için üretilen bilgi metinleri analiz edilmiş ve bu metinler üzerinden sanatçıya dair yakın zamanlı bir biyografi hazırlanmıştır.⁵ Balkanlarda ise siyasi tarih çalışmalarımıza eş zamanlı olarak diğer Alman sanatçıların güncel yapıtlarının izi sürülmüş, yeni medyalar ile etkileşime giren Alman "kökenli" sanat üretimlerine dair referanslar aranmıştır.

* Arş. Gör. Yıldız Teknik Üniversitesi. Sanat ve Tasarım Fakültesi. Sanat Bölümü. bboyraz@yildiz.edu.tr

** Pedagojik Formasyon Öğrencisi. Marmara Üniversitesi. Pedagojik Formasyon Birimi. irmaksahinn@gmail.com

²Boyraz B. & Cantürk, A. (2015). *Gerhard Richter ve Anselm Kiefer Örnekleminde İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya'da Plastik Sanatlar, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi / Journal of the Human and Social Science Researches*, vol.4, pp.468-481.

³ Sırbistan, Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan ve Hırvatistan.

⁴*Gerhard Richter*. 26.04 – 03.09. 2017. *Prag Ulusal Sanat Galerisi* (Kinsky Sarayı), Prague – Çekya

⁵Saha araştırmaları 2017 yılı içinde şehir müzeleri ve sanat galerilerinde tamamlanmıştır. Ziyaret edilen kurumlar Almanya'da *Hannover Şehir Müzesi*, Prag'da ise *Prag Ulusal Sanat Galerisi*'dir. Balkanlarda ise *Sırbistan Tarih Müzesi*, *Zagreb Çağdaş Sanatlar Müzesi* ve *Atina Savaş Müzesi* gibi müzelerde araştırmalar yapılmıştır.

Belirtmek gerekir ki; araştırmalardan edinilen verileri enforme etmek için literatür taramasından yararlanılmıştır. Bu doğrultuda (kaynaklar ile metnin desteklenmesinin sonucunda) sadece iki kısımlı bir ana hat planını izlemek yeterli görülmüştür. İlk kısımda sanatçının “içinde bulunduğumuz yüzyıldaki durumunu” şekillendirmesi nedeniyle önce 20.yy Alman siyasetinin ülke sanatına etkisine odaklanılmıştır. Ardından gelen diğeri bölümde ise G. Richter'in bu yüzyıldaki faaliyetlerini de içeren “güncel” biyografisi mercek altına alınmıştır. Sonuç kısmında da sanatçıya bugünün perspektifinden yaklaşan bir değerlendirme kaleme alınmıştır.

1. YAKIN DÖNEM SİYASİ GİRİŐİMLERİN ALMAN RESİM SANATINA ETKİSİ

Almanya adına 20.yy'ı hedef alan kısa bir inceleme yapmak için *Birinci Dünya Savaşı'nı* (1914-1918) tırmandıran olaylar ile başlamak yanlış olmaz. Avrupa devletlerinin sömürgecilik faaliyetlerine girişimi ile başlayan bu yüzyıl, önce hammadde sonra da pazar arayışı rekabetinin belirmesine tanıklık etmiştir. 20.yy'ın ilk çeyreğinde vuku bulan bu rekabet ortamı Rusların evvelden beri arzuladığı sıcak denizlere inme politikaları için fırsatlar yaratmıştır. Buna Balkanlardaki siyasi anlaşmazlıklar ve yükselen milliyetçi görüşler de eklenince muharebe kaçınılmaz hale gelmiştir. Savaşı fiilen başlatan asıl olay ise bir suikast olmuştur. Bilindiği gibi *Avusturya-Macaristan İmparatorluğu* veliahdının uğradığı suikast, imparatorluğun Alman ve İtalyanlarla birlikte cephe almasına yol açmıştır. İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletlerin karşı cephede olduğu bu muharebe dört yıla yayılmıştır.

Almanya'yı ilgilendiren tarafıyla; ülke 1918 yılında savaştan çekilmiştir. Bunun ardından imzalanan *Versay Barış Antlaşması* (1919) sonucunda sömürge kontrolü yitirilmiş, zorunlu askerlik uygulaması sonlandırılmış ve ağır bir savaş tazminatı ödenmiştir. Ancak bu yaptırımlar Almanları izole etmeye yetmemiştir.

Resim 1. Sırbistan Tarih Müzesi'nde; *Birinci Dünya Savaşı*'na dair nesne, fotoğraf ve belgelerden özellikle cepheleri ilgilendirenleri görülebilir. Sırbistan Tarih Müzesi İç Mekan, Kesit 1. Belgrat - Sırbistan. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi, 2017.

Ülke imzalanan barış anlaşması ile belirli bir manevra alanına sahip olmuştur. Lakin iktisadi politikalar, ulusal ekonomi ve gündelik yaşama dahi nüfuz eden bu manevra alanı Alman halkını huzursuz etmiştir (Gilpin, 1981: 12). Basında (özellikle 1930-1932 arasında) çıkan haberlerde/hicivli metinlerde eski ihtişamlı günler anılmaya ve yeni politikaların aciz kalmasından yakınılmaya başlanmıştır. Durumu fırsat bilen *Nasyonal Sosyalistler*; mevcut siyasi politikaları yeren ve geçmişteki kudretli günlere göndermeler yapan propagandalar sayesinde oylarını arttırmış ve 1933 yılında iktidarlık koltuğuna oturmuştur (Gilpin, 1981: 12).

Koltuktaki isim keskin siyasi yaklaşımı ile bilinen *Adolf Hitler*'dir (1889-1945). Almanlara üçüncü imparatorluğu vaat eden A. Hitler bu idealini somutlaştırmak için hızlı adımlar atmıştır. Öyle ki *Nasyonal Sosyalist* hükümet 1936'da o yıllarda faşist politikaları nedeniyle tepki çeken İtalya ile görece ivedi bir anlaşma imzalamıştır. Özde bir iş birliği içeren bu anlaşma ile aynı yıl *Roma-Berlin Mihver İttifakı*'nın kurulduğu açıklanmıştır. Almanların Japonlar ile yaptığı bir diğeri benzer nitelikli anlaşma da bu yıla tekabül ederken 1938'de Südetler işgali baş göstermiştir (Bryant, 2007: 22).

Resim 2. İstanbul'daki *Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi*'nde *Nasyonal Sosyalist Almanya*'ya dair görsel kurgular yer almaktadır. *Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi*, İç Mekân, Kesit 1. İstanbul - Türkiye. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi, 2018.

Nasyonal Sosyalistlerin Çek topraklarındaki Südet dağlık bölgesini önce propagandalar ile kışkırtması, sonra da askeri güç ile işgal etmesi Batı kamuoyunda ses getirmiştir. Fakat bir sonraki büyük savaşı başlatan asıl olay 1939'daki Polonya işgali olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı, son bulduğu 1945'e kadar küresel ölçekte çok cepheli harekâtlar ile sürmüştür. Bunlardan kara birliklerine askeri üstünlük sağlayan *yıldırım savaşı* prensibi Almanlara önemli zaferler kazandırmıştır. Ancak *Pearl Harbor* baskınından sonra muharebeye katılan Birleşik Devletler savaşın seyrini değiştirmiştir. Ülke önce Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Bu duruma müdahil olacağını bildiren *Nasyonal Sosyalist* Almanya karşı bir savaş ilanı ile Birleşik Devletlere cevap vermiştir. 1941'de yaşanan bu restleşme 1942 ve 1945 yılları arasında İngiliz savaş uçaklarının Alman topraklarını bombalaması ile bambaşka bir boyut kazanmıştır. Devamında (Birleşik Devletlere ek olarak) açtığı cephelerde baskın konuma geçen Sovyetler *A.Hitler*'e geri adım attırılmış, Almanlar 1945 Mayıs'ında teslim olmuştur.

Resim 3. *Atina Savaş Müzesi*'nde *İkinci Dünya Savaşı*'nda kullanılan taşınabilir askeri ekipmanlardan örnekler ve ilgili belgeler yer almaktadır, İç Mekân, Kesit 1. Atina - Yunanistan. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi, 2017.

Teslimiyet Almanya için kutuplu rejim yaklaşımının başlangıcı olmuştur. Zira savaşın ardından ülke ikiye ayrılmış, Doğu ve Batı kanatlarında farklı yönetim biçimleri belirmiştir. Bu noktada Doğu Almanya Sovyet güdümüne girerken, Batı Almanya daha demokratik bir çizgiyi izlemeyi tercih etmiştir. Süreç, pek tabii olarak Alman halkını zor durumda bırakmıştır. Özellikle ağır ilerleyen iktisat politikaları ve merkezi ekonomi çok sayıda Alman vatandaşını koşulların daha iyi olduğunu düşündüğü Batı Almanya'ya veya başka ülkelere göçe zorlamıştır. 1961'de *Berlin Duvarı*'nın örülmesi ile bu durumun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Öncesinde dikenli tellerden oluşan bir bariyer niteliği taşıyan duvar belirttiğimiz tarihte betonlaştırılmaya başlamış, bunun Doğu kanadı içindeki kısmı da Sovyet askerlerinin kontrolüne verilmiştir. Ne var ki 1960'lı yıllarda filizlenen yeniden birleşme düşüncesi 1989'da vücut bulmuş ve duvar yıkılmıştır.

Duvarın yıkılması sadece Almanya için bir dönüm noktası olmamıştır. Zira 1980'lerin sonunda zayıflamaya başlayan Sovyet Bloğu ülkeleri de baskıcı rejimden dem vurmaya başlamıştır. Bu ekseninde 1985 yılında şiddetini arttırmış olan protestolar ve neoliberalizmin yükselişi Sovyet bloğunda çatlaklara yol açmıştır. En başta Doğu Avrupa'da komünist partiler düşerken, Birleşik Devletler'in sunduğu cazip iktisat politikaları Sovyetlerin sonunu getirmiştir.

1991'de çöken SSCB ile *İkinci Dünya Savaşı*'nın bitimiyle ortaya çıkan *Soğuk Savaş* son bulmuştur. Bu süreç içinde (duvarın yıkılmasını takiben) 1990'da *Helmut Kohl*'un (1930-2017) birleşme politikası kabul görmüş ve Almanlar için kapitalist yaklaşımları benimsemek kolaylaşmıştır.

Günümüz perspektifi ile bakarsak; 21. yüzyılda artık Almanya Federal Cumhuriyeti ismi ile bilinen ülke bugün toplamda 82 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Avrupa kıtasında 357.138 km²'lik bir alana yayılan bu nüfusun %79,5'ini Almanlar, kalan kısmını ise göçmenler oluşturmaktadır (*Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı*, 2018).

Avrupa Birliği'nin kurucuları arasında yer alan ülke aynı zamanda *Schengen* ortak bölgesine dâhildir. Geçmişte kullandığı para birimi Mark'ı terk edip Euro birimini kabul eden Almanların *GSYİH* miktarı ise 3 trilyon 350 milyardır (2016). Ülkenin AB dışında üye olduğu diğer uluslararası platformlar ise NATO, *Birleşmiş Milletler*, IMF ve *Dünya Bankası* gibi küresel yapılanmalar ile örneklenebilir (*Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı*, 2018).

Mevcut siyasi durumu ifade edersek; Almanya'da hâlihazırda (2017) *Alman Federal Meclisi* için yapılan 18. seçimden beri koalisyon hükümeti iktidardadır. Bu iktidarlıkta Şansölye *Dr. Angela Merkel* (1954) 2005 yılından başlamak üzere hükümet başkanlığı görevini sürdürmektedir. Hükümet her ne kadar sık sık koalisyonun getirdiği muhalif baskı ile yüzleşmek zorunda kalsa da ülkede işsizlik seviyesindeki azalma ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme gibi konularda atılan adımlar, Almanların 21.yy adına dikkate değer başarılarıdır.

Resim 4. Günümüz Almanya'sı istikrarlı siyasetinin yanı sıra iç ve dış ticaret hacmi ile de dikkat çekmektedir. Ülke 2016 yılında 1 trilyon 207,5 milyar euroluk ihracat, 954,6 milyar euroluk da ithalat gerçekleştirerek bu alanlarda diğer Avrupa ülkelerinin önüne geçmiştir. Görselde ticari başarıda pay sahibi olan ve uluslararası nakliye konusunda Avrupa'nın sayılı havalimanlarından biri olarak gösterilen *Düsseldorf Havalimanı* yer almaktadır. Dış Mekân, Kesit 1. *Düsseldorf- Almanya*. **Kaynak.** *Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi*, 2017.

Alman sanatının önceki paragraflarda siyasi kilometre taşları ile sıraladığımız zaman dilimindeki adımları üç yıl önceki çalışmamızda sunulmuştur. Dolayısıyla güncel araştırmamızda mevzu bahis olayların ülkede plastik sanatlar ile hangi noktalarda kesiştiğini belirtmek yeterli olacaktır.

20.yy'ın ilk çeyreği ile başlamak için *Rönesans*'a değinmek gerekir. Sanatsal çizgide matematik kurallarından azami düzeyde faydalanmayı öngören bu dönem (15. ve 16.yy); geometrik kompozisyon taslaklarının ve standardize edilmiş figür ölçülerinin kabul görmeye başladığı periyottur.

Resim 5. Almanya'da bulunan Rönesans dönemi eserlerinin dikkate değer bir kısmı *Hannover Şehir Müzesi*'ndedir. İç Mekân, Kesit 1. *Hannover - Almanya*. **Kaynak.** *Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi*, 2017.

Sürecin merkezi ise bilindiği gibi İtalya'dır. İtalya'nın coğrafi konumu nedeniyle onunla siyasi ya da ticari etkileşimde bulunan diğer ülkeler buradaki yenilikleri kendi topraklarına taşımıştır. Almanya da bunlardan biridir. *Rönesans*'ın "somut uygulamaları" pek tabii olarak Alman kent soylularının da eline

geçmiştir. Bu anlamda ülkede "İtalya merkezli" figüratif yaklaşımlar popülerleşmiş ve sonraki kuşak Alman sanatçılar için önemli görsel referanslar edinilmiştir. Zaman cetvelimizin çok öncesine dayanan bu devir Almanya'nın 19.yy'daki küresel güç ideası ile başka bir boyut kazanmıştır. *Ali Artun*'un da aktardığı gibi 1871 yılında Fransa'yı yenen Almanya; kolonyal birgüç olabilmek adına birden fazla disiplinde ivme yakalamasına yardımcı olacak çalışmalara odaklanmıştır (Artun, 2014: 140). Bunlardan endüstrileşme ile entegre olabilecek en baskın araç "tasarım" olmuştur. *Alman Ticaret Bakanlığı*'nın girişimleri ile başlayan çalışmalar küresel tasarım kültürünün Almanya merkezine kayması için gereken alt yapıyı kurmayı amaçlamıştır (Artun, 2014: 140). Bu altyapı *Bauhaus Okulu* ile işlevsellik kazanmıştır.

Almanya'da (1918 yılında başlayan) *Weimar Cumhuriyeti*'nin kültür politikasının bir uzantısı sayılabilecek *Bauhaus Okulu*; mimari, sanat ve tasarım ilişkisini yeniden yorumlamayı hedeflemiş ve disiplinler arası bir eğitim modelini esas almıştır. *Birinci Dünya Savaşı*'nın hemen ardından kurulan bu okul 20.yy'ın ilk yarısı içinde Avrupa'nın en etkin tasarım okullarından biri olmayı başarmıştır. Buna karşın *Nasyonal Sosyalist* hükümet hiçbir zaman *Weimar Cumhuriyeti* ile aynı görüşü paylaşmamıştır.

Nasyonal Sosyalistlerin 1933'e kadar propagandalar eşliğinde hareket ettiğini belirtmiştik. *Birinci Dünya Savaşı* sonrasında yaşanan teslimiyetin ve *Versay Barış Antlaşması*'nın ağır yükümlülüklerinin bertaraf edileceğini iddia eden propagandalar sanat eğitimine de sızmıştır.

Nasyonal Sosyalistlerin iki dünya savaşı arasındaki en dikkat çekici söylemlerinden biri; *Bauhaus Okulu*'nun sanat eğitimi konusunda Alman ulusunun çıkarlarını hizmet etmediğini ve yozlaşmış bir çizgiyi izlediğini iddia etmektir. Kurum pek çok defa ilgili propagandaların hedefi olmuştur. Bu çerçevede 1933 yılında gelen seçim zaferi ile aynı yıl okul kapatılmıştır.

Bauhaus Okulu'nun kapatılması süreç dâhilinde *Weimar Cumhuriyeti*'nin sonlandığını ve artık yeni bir kültür-sanat politikasının izleneceğinin göstergesi olmuştur. Sonrasında atılan ilk adım ise yine propagandalar eşliğinde arı ırkı sembolize eden bir sanatsal yaklaşımı benimsetmektir. Sanat akademilerine dayatılan bu yaklaşım pek çok sanatçının Almanya'dan ayrılmasını yol açmıştır. *Nasyonal Sosyalist* sanat çizgisinin terk edilmesi ancak *İkinci Dünya Savaşı*'nın sonunda gerçekleşmiştir.

Savaşın sonunda bölünen Almanya'da her iki kanatta farklı estetik anlayışlar belirmiş, Birleşik Devletler'in Sovyetler ile girdiği güç mücadelesi sanatsal zeminde de kendini göstermiştir. Zira Batı Almanya kanadında baş gösteren; Amerikan yanlısı propagandalar ve ülkeyi *Nasyonal Sosyalistlerden* arındırma politikaları burada soyut dışavurumculuğun kabul görmesini kolaylaştırmıştır. New York merkezli bu akım pek çok Batı Almanya sanatçısı tarafından takip edilirken, Doğu kanadında sosyalist gerçekçi resimler baş göstermiştir. Sovyetler tarafından desteklenen bu tür eserlerde Alman halkının ülkelerini yeniden inşa ediş sürecini betimleyen figüratif kompozisyonlar öne çıkmıştır. Fakat zaman ilerledikçe ve Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya kaçanların sayısı arttıkça Batı kanadındaki sanatsal perspektif de iyiden iyiye popülerleşmiştir. Buna ek olarak deneysel üretimler burada da sivrilmiş, kavramsal derinlik (ya da eleştirel duruş) burada da yaygınlaşmıştır.

Berlin Duvarı'nın örüldüğü 1960'lara denk gelen bu süreç *Joseph Beuys* (1921-1986), *Hans Haacke* (1936) ve *Anselm Kiefer* (1945) gibi isimlerin uluslararası sanat platformlarında boy göstermelerine tanıklık etmiştir. Sadece günümüz Alman sanatçıları için değil diğer pek çok Batı ülkesi için de önemli kazanımlar elde eden bu sanatçılar o yıllarda sanat estetiğinin yeniden yorumlanmasına katkıda bulunmuştur (Boyras & Cantürk, 2015: 473).

Resim 6. George Maciunas (1931-1978) 1960 sonrasında sivrilen Alman sanatçılar için önemli bir referanstır. Görselde sanatçının *Fluxus'ın Tarihsel Diyagramı*'nı (1978-1979) ifade ettiği şeması yer almaktadır. G. Maciunas, J. Beuys ve H. Haacke isimlerin çalışmalarından örnekler Zagreb Çağdaş Sanatlar Müzesi'nde de yer almaktadır. İç Mekân, Kesit 1. Zagreb - Hırvatistan. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi, 2017.

Sayıdığımız isimlere 1970 ve 1980 arasında Georg Baselitz (1938) ve Sigmar Polke'de (1941-2010) dâhil olmuştur. Ancak güncel çalışmamızda 1990 yılındaki birleşme sonrası için başka Alman sanatçılardan söz etmek gerekir.⁶

Isa Genzken (1948) kendine literatürde saydığımız isimler kadar yer bulmasa da Almanların önemli isimlerinden biridir. Fotoğraftan kolajlara, kısa filmlerden heykel uygulamalarına kadar farklı disiplinlerde üretimler veren I. Genzken, G. Richter'in eşi olmanın ötesinde, özellikle 1990 sonrasındaki sanatsal metinlerde yer verilmesi gereken "etkili kadın sanatçılardan" biridir.

Wolfgang Beltracchi (1951) ise bugün nitelikli sanat galerine üretimler sunmaktadır. Bilindik ressamın üsluplarını birebir yansıtmaya üzerine kurulu bir estetik yaklaşıma sahiptir. Spritüel bir çizgiden ilham aldığını belirten W. Beltracchi günümüzde eski resamlara "ithaf edilebilecek" yapıtlar hazırlamaktadır.

Neo Rauch (1960) ise resimlerinde "kendi tarihi" ile yüzleşmektedir. Yapıtlarında üslupsal yönden sosyalist gerçekçi bir havayı da yansıtan ressam Almanya'da daha çok 2000 ve sonrasında popülerleşmiştir.

Bir diğer kadın sanatçımız ise Candida Höfer'dir (1944). Geçtiğimiz on yıl içinde New York, Londra ve Hong Kong gibi anakent şehirlerde sergiler açan C. Höfer yeni medya disiplininde çalışmaktadır.

Belirttiğimiz isimler araştırma süjemiz G. Richter ile aynı zaman dilimini paylaşmaktadır. Ancak G. Richter değişken estetik anlayışı ile bu sanatçılar arasında daha farklı bir yer edinmiştir.

2. GERHARD RICHTER'E DAİR BİR BİYOGRAFİ ÇALIŞMASI

Giriş başlığı altında söz ettiğimiz gibi G. Richter'e dair yakın zamanlı bir biyografi hazırlamak için onun en güncel retrospektifi ziyaret edilmiştir. Çekya'da Prag Ulusal Sanat Galerisi'nce düzenlenen bu retrospektif, galeri yönetiminin sanatçı ile bizzat iletişim kurması ile organize edilmiştir. Ülkedeki ilk G. Richter retrospektifi olan sergi bünyesinde Alman ressamın 70'den fazla yapıtını barındırırken, eserler öncül ve güncel resimler arasında en temsili olanlardan seçilmiştir.⁷

⁶Sanatçılara ve mevzu bahis yıllara dair daha fazla bilgiye önceki yayında yer verilmiştir. Bkz. Boyraz B. & Cantürk, A. (2015). Gerhard Richter ve Anselm Kiefer Örneğinde İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya'da Plastik Sanatlar, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi / Journal of the Human and Social Science Researches*, vol.4, pp.468-481.

⁷Sergiye Prag'da bulunan Alman Konsolosluğu ve Goethe Institut'da katkı sağlamıştır.

Resim 7. Gerhard Richter Retrospektifi. Prag Ulusal Sanat Galerisi (Kinsky Sarayı), Dış Cephe, Kesit 1. Prag - Çekya. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi, 2017.

Saha araştırmasından edindiğimiz verileri sunarsak; 1932 yılında Almanya'nın Dresden kentinde doğan *G. Richter*'in annesi *Hildegard* bir kitap dükkânında çalışmış, babası *Horst* ise orta eğitim düzeyindeki bir okulda öğretmenlik yapmıştır. Sanatçının çocukluğunda Reichenau (Bogatynia) bölgesine taşınan aile *İkinci Dünya Savaşı*'nın patlak vermesi ile Çek sınırına yakın olan yukarı Lusatia'ya geçmiştir. Ancak baba *Horst* kısa bir süre sonra (1939) orduya dâhil edilmiş, cepheye yollanmış ve savaşın son aylarına kadar cephede kalmıştır (Storr, 2002: 19).⁸

G. Richter savaşın sona ermesiyle Zittau'da kâtiplik yükseköğrenimine başlamıştır. Yine bu dönemde (1946-1948) resme ilgisi uyanmış, kitap illüstrasyonlarından ve çeşitli figür örneklerinden esinlenerek nü çalışmalar üretmiştir. 1950 sonrasında ise Zittau'daki bir sahne tasarımcısının yanında çalışmaya karar vermiş ve burada bölge tiyatrosunun dekorları için görev almıştır. Kısa sürede (6 ay kadar) boyalarla sıkça haşır neşir olan *G. Richter* ressam olmak adına ilk adımını burada atmış, gösterdiği azim ve girişkenlik ile (daha önce bir kez ret edildiği) Dresden'de bulunan güzel sanatlar akademisine kabul edilmiştir (1951) (Storr, 2002: 20).

⁸Sanatçının amcası *Rudi* ise 1944'de savaşta öldürülmüş ve aile bu acı olayı uzun süre atlatamamıştır. Dolayısıyla *G. Richter*'in amcasının adına yaptığı ve Prag retrospektifinde de yer alan 1965 tarihli *Uncle Rudi* isimli bir tablosu mevcuttur. Hatta sanatçı aynı yıl teyzesi olan ve şizofreni rahatsızlığından dolayı öldürülen *Marianne*'nin da portresini resmetmiştir.

Resim 8. Sanatçının çalışmaları sergide kronolojik bir kurgu ile sunulmuştur. *Gerhard Richter Retrospektifi*. Prag Ulusal Sanat Galerisi (Kinsky Sarayı), İç Mekân, Kesit 1. Prag - Çekya. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi, 2017.

G. Richter akademiye kabul edilmesinin ardından Dresden'e yerleşmiş, beş yıl sonra da kurumdan mezun olmuştur. Mezuniyet yılı içinde büyük ebatlı duvar resmi çalışmalarından *Joy of Life*'1 (1956) tamamlayan sanatçı bu sefer akademisyen olmak için asistan/çırak unvanıyla okulda kalmıştır. 1957 senesinde *Marianne Ema Eufinger* ile evlenmiştir. Evliliğinin ardından güncel sanat araştırmalarına yoğunlaşmak adına 1959 yılında Kassel'deki *documenta 2*'yi ziyaret etmiş, *Jackson Pollock* (1912-1956) ve *Lucio Fontana*'nın (1899-1968) çalışmalarını inceleme fırsatı bulmuştur. 1961 yılında önce yalnız başına Sovyetler Birliği'ne gitmiş, ardından eşiyle Almanya'nın iki yakasını da görme fırsatı bulmuş ve son olarak Düsseldorf'a uğramıştır. (Düsseldorf'ta; S. Polke ve *Blinky Palermo* (1943-1977) gibi diğer ünlü sanatçılarla tanışmıştır).

1964'e geldiğimizde Almanya'da Münih, Berlin ve yine Düsseldorf gibi anakent şehirlerde kişisel sergileri açılmıştır. 1966'da da *The Color Chart* serisine başlamış, eşi *Marianne Ema*'nın portresini resmetmiş ve o yıl kızı *Babette (Betty)* doğmuştur.

Tarih 1967 yılını gösterdiğinde Berlin'de bulunan *Rene Block Gallery*'de *Nasyonal Sosyalistlerin Lidice halkı üzerindeki yıkıcı etkilerine odaklanan Hommage A Lidice* isimle sergiye *Uncle Rudi* isimli tablosuyla dâhil olmuştur (Buchloh, 1996: 62). Yine bu yıl içinde Lidice halkına bir çalışmasını bağışlayan sanatçı cam tabanlı eserler üretmeye yönelmiştir. Mevzu bahis eserlerini takiben 1968 yılında soyut ve figüratif üretimler de ortaya koyan G. Richter, foto gerçekçi sayılabilecek *Townscapes* serisi ile küçük kasabaları betimleyen manzaralara yoğunlaşmıştır (Osborne, 1992: 104). Bu tip çalışmalara ek olarak kısa süreli desenlere de zaman ayıran G. Richter 1971'de Düsseldorf'da profesörlüğe kabul edilmiştir.

Sanatçı akademideki bu başarısına eş zamanlı biçimde ünlü *Venedik Bienali*'ne Almanya çatısı altında dâhil olmuş ve bienalde 48 *Portraits* adlı çalışmasını sergilemiştir. Aynı yıl (1972) *The Color Chart* serisi Kassel'de *documenta 5*'de sunulan G. Richter, 1973 yılında Birleşik Devletlerdeki ilk kişisel sergisini açmıştır (*Reinhard Onnasch Gallery / New York*).

Resim 9. Kronolojik kurguda sanatçının *İkinci Dünya Savaşı*'ndaki muharebelere ve ailesinin bu muharebelere gördüğü zarara göndermeler yapan eserler de yer almaktadır (Ortakdaki eser amcası *Rudi*'ye ithaf ettiği çalışmadır). *Gerhard Richter Retrospektifi*. Prag Ulusal Sanat Galerisi (Kinsky Sarayı), İç Mekân, Kesit 2. Prag - Çekya. **Kaynak.** Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi, 2017.

1977'deki *documenta 6*'ya bu kez kızı *Babette*'in (*Betty*) portresiyle katılan *G. Richter*, 1978'de Kanada'yı ve ülkenin saygın okullarından *Nova Scotia College of Art*'ı ziyaret etmiştir. Ziyaretinden üç yıl sonra Kassel'de *Arnold Bode Prize*'a layık görülen sanatçı, aynalarla hazırladığı *Mirrors* serisi ile ilgilenmiş (1981), *G. Baselitz* ile birlikte Düseldorf'ta iki kişilik sergiler gerçekleştirmiştir.

1982 yılında *Isa Genzken* ile evlenen *G. Richter* yedinci *documenta*'nın ardından *Candle* ve *Skulls* isimli yapıtlara yönelmiş, 1983'de bugün hala yaşadığı Cologne'a taşınmıştır.

Cologne'a taşındıktan iki yıl sonra Viyana'da (güncel sanat disiplinlerini hedef alan) prestijli *Oskar Kokoschka Ödülü*'nü alan sanatçı, 1986'da uzun yıllar çalıştığı Düseldorf'da *Gerhard Richter Paintings: 1962-1985* adı altında ilk retrospektif sergisini açmıştır. Bu sergi daha sonraları Berlin ve Viyana gibi şehirleri de gezerken, 1987'de Amsterdam'da kâğıt üzeri eserlerinden oluşan ayrı bir retrospektifi yer almıştır.

İki serginin ardından Frankfurt'ta bulunan sanat okulunu ziyaret eden *G. Richter* kızının ikinci bir portresini daha yapmıştır. 1991'e geldiğimizde ise İngiltere'nin ünlü sanat galerisi *Tate Gallery*'de bir retrospektif açan sanatçı, 1992'de daha sonra eşi olacak *Sabine Moritz* ile tanışmıştır. Ardından *Isa Genzken (I.G.)* serisine başlamış, 1993 yılında *Hans U. Obrist*'in editörlüğünde kendi belgelerini içeren *Gerhard Richter: Text* isimli kitap basılmıştır.

Resim 10. Sanatçının 1970'li yıllarda ürettiği eserler arasında aile bireylerinin portreleri de yer almaktadır. Görselde 1977 tarihli *Betty* portresi yer almaktadır. *Gerhard Richter Retrospektifi*. *Prag Ulusal Sanat Galerisi* (Kinsky Sarayı), İç Mekân, Kesit 3. Prag - Çekya. **Kaynak.** *Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi*, 2017.

Resim 11. Sanatçının *Isa Genzken (I.G.)* serisinden 1993 tarihli bir örnek. *Gerhard Richter Retrospektifi*. *Prag Ulusal Sanat Galerisi* (Kinsky Sarayı), İç Mekân, Kesit 4. Prag - Çekya. **Kaynak.** *Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi*, 2017.

G. Richter kitabın ardından Düsseldorf şehrindeki akademik kariyerini tamamladığını belirtmiş ve okuldan ayrılmıştır.

1995 sonrasında sanatçının *Moritz*, *Ella Maria* ve *Theodor* isimli üç çocuğu daha olmuştur. Bunlardan ilk çocuğu *Moritz*'in doğumundan bir yıl sonra 47. *Venedik Bienali*'nde bir başka prestijli ödül olan *Golden Lion*'u almış (1996) ve kariyerinin zirvesine çıkmıştır.

2000'li yıllarda da popülerliğini sürdüren G.Richter, *Robert Storr*'un küratörlüğünde en bilinen retrospektifi *Fourty Years of Painting*'i *Museum of Modern Art*'da (New York) Amerikalı sanatseverlerin

beğenisine sunmuştur (2002). 2005’de ise doğduğu şehir Dresden’de kendisi adına bir arşiv oluşturulmuş ve 11 Eylül saldırılarını protesto ettiği *September* isimli çalışmayı tamamlamıştır.

2006 yılında Amerikalı müzisyen *John Cage*’e ithaf ettiği soyut seriyi resmeden sanatçı, 2007’de ikinci kızı *Ella*’nın bir portresini yapmıştır. Hemen ardından Alman *Manager Magazine* tarafından yaşayan en etkili sanatçılar arasında gösterilen (2008) *G. Richter*, öncekilere oranla daha farklı sayılabilecek *Strips* isimli dijital tabanlı üretimlerine başlamıştır.

Resim 12. Görselde sanatçının *Strips* serisinden üretimleri bulunmaktadır. *Gerhard Richter Retrospektifi*. *Prag Ulusal Sanat Galerisi* (Kinsky Sarayı), İç Mekân, Kesit 5. Prag - Çekya. **Kaynak.** *Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi*, 2017.

Sanatçı son dönemlerde başta Estonyalı müzisyen *Arvo Pärt* ile iş birliği yaparken ikilinin çalışmaları İngiltere’deki *Whitworth Art Gallery* bünyesinde sergilenmiştir (2015). 2016’daki üretimlerinde de soyut tasvirlerle ağırlık veren *G. Richter* için 2017 yılında Cologne’da, *Museum Ludwig*’de bir sergi açılmış ve sergide sanatçının güncel soyut üretimleri sunulmuştur.⁹

SONUÇ

Ard izlenimcilik, dadaizm ve gerçeküstüçülük gibi akımlar peşi sıra vücut buldukları vakit kendilerinden sonra gelecek deneysel girişimler için de entelektüel bir platform oluşmuştur. Bu çerçevede (*Soğuk Savaş* dönemi ile artık küresel sanat politikasını da ortaya koyan) Birleşik Devletler; *Nasyonal Sosyalizmden* arındırılma periyodunda Almanya’dan pek çok sanatçıya kapılarını açmış, özgür çalışma olanağı sağlamıştır. İlgili sanatçılar üstte sıraladığımız akımlardan cesaret bularak üretimlerini sürdürme ve eserleri için Batı’nın sayılı müzelerinden kabul alma fırsatı yakalamıştır. Doğu Almanya’dan Batı Almanya’ya kaçışların ivme yakaladığı bu dönem Alman sanatçılar için radikal kararlar alma ve geçmiş ile yüzleşme zamanıdır. Gelgelelim *G. Richter*’i bu çerçevenin içine koymamak gerekir. Çünkü 1932 doğumlu sanatçı belirttiğimiz gibi *İkinci Dünya Savaşı*’nın ilk yıllarında Çek sınırına yakın bir bölgeye yerleşmiştir. Her ne kadar baba *Horst* Alman ordusunda görev yapsa da *G. Richter* yaşı gereği *Nasyonal Sosyalist* Almanya ile açık bir etkileşim kurmamıştır.¹⁰ Buna karşın kendi kuşağı daha uzun vadede diğer Batı ülkelerinde eğitim almaya yönelirken o yükseköğrenimini ve akademik çalışmalarını çoğunlukla Almanya içinde gerçekleştirmiş, hatta iki kutuplu rejimin baş gösterdiği 1960’lı yıllarda bizzat Almanya’da kişisel sergiler açmıştır. Bu açıdan bakıldığında *G. Richter* Alman sanat platformları içinde yetişen, sanatsal faaliyetlerini ülkesinden sakınmayan ancak bunları yaparken de radikal sağ görüşlerden etkilenmeyen bir sanatçı olarak değerlendirilebilir.

⁹ Sanatçının biyografisine dair güncel bilgiler edindiğimiz bu retrospektif 2017 *Çek-Alman Kültürel Etkinlikleri* dizisinin ana etkinliklerinden biridir.

¹⁰*G. Richter*’in babası *Nasyonal Sosyalist Partiye* katılmak adına teşvik edilmiş olsa da hiçbir zaman bu ideolojiyi benimsememiştir (Elger, 2009: 5).

Resim 13. Belirttiğimiz gibi G. Richter yaşı gereği *Nasyonal Sosyalist* Almanya ile açık bir etkileşim kurmamıştır. Fakat kuşağı çok küçük yaşlardan itibaren oyuncaklar gibi çeşitli “kanallar” aracılığıyla bu propagandaya maruz kalmıştır. (*İstanbul Oyuncak Müzesi’nde yer alan Nasyonal Sosyalist* Almanya dönemi oyuncak askerleridir. Görselde muharebe alanındaki oyuncak askerler arasından A. Hitler’i seçmek mümkündür). *İstanbul Oyuncak Müzesi, İç Mekân, Kesit 1. İstanbul - Türkiye. Kaynak. Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi, 2018.*

Üstte belirttiğimiz bakış açısının ardından sanatçının günümüz Alman sanatındaki yerini ifade etmek daha kolaydır. Zira 21.yy Almanya’sında yetişen pek çok isim özellikle Batı normlarına yönelmiş, 1960 sonrası sanat akımlarının takipçisi olmuştur. Yeni medyalar ile sıkı etkileşim kuran bu sanatçılar tabii olarak Almanya adına övünç kaynağıdır. G. Richter'i onlardan ayıran nokta ise dönemin kabul gören sanat janrlarına katılırken hayatını gözler önüne sermesidir. Sanatçının *documenta 6*'ya kızının portresi ile katıldığından bahsetmiştik. Eski eşi *Isa Genzken*'i betimleyen (*I.G.*) serisi ya da retrospektiflerinde sıkça yer verdiği diğer aile bireyleri bu durumu ifade eden örneklerdir. Hatta konuya kendi ülkesi Almanya'dan küçük kasabaları resmettiği *Townscapes* serisi de referans gösterilebilir. Zira tüm bu örnekler onun dünyasına aittir.

21.yy ‘dan bahsederken doğal olarak teknoloji ve sanat ilişkisine de değinmek gerekir. Birleşik Devletler'in temellerini daha 1969 yılında attığı internet bugün pek çok sanatçının sosyal ve sanatsal paylaşım alanıdır. Dijital sanat ile ilgilenen, uygulamalarında ara yüzlerden ve teknolojik ekipmanlardan yararlanan sanatçılar dijital dünyanın günümüz sanatı içinde yer edinmesini sağlamıştır. Durumu sadece video sanatı ya da grafik tasarım olarak algılamamak lazımdır. Son yıllarda popülerleşen “sibernetik sanat” ya da “holografi tabanlı deneysel uygulamalar” mevcut üretim skalasının ne denli ileri gidebileceğinin sinyalleridir. 21.yy sanatının öncü uygulamaları olma potansiyeli taşıyan bu yaklaşımlar G. Richter'i de etkilemiştir. Sanatçı ilerleyen yaşına rağmen dijital dünyaya da yönelmiş, bilgisayar ara yüzleri ile hazırladığı *Strips* serisi ile bu çizgide üretimler verebileceğini de göstermiştir.

Resim 14. Prag’daki *Apple Museum* dijital çağda yeni bir döneme girdiğimizin sinyalini vermektedir. *Apple Museum, Dış Cephe, Kesit 1. Prag - Çekya. Kaynak. Burak Boyraz & Ü. İrmak Şahin Arşivi, 2017.*

Saha araştırmasında bulunduğumuz retrospektif sergiye dönersek sanatçı Prag'daki etkinliği ile aynı yıl (2017) 11 kişisel sergi açmış ve 69 karma sergiye dahil olmuştur. Bunlardan 5 adet kişisel sergi Almanya sınırları içinde organize edilirken, Birleşik Devletlerde, Çekya’da, Avustralya’da, Belçika’da, Çin’de ve Japonya’da da birer sergi açılmıştır. Karma sergilerin bulunduğu coğrafyada ise sergilerin neredeyse yarısı

Almanya sınırları içinde vuku bulmuştur. (Formasyonda yine Birleşik Devletler, Çin ve Rusya gibi küresel politikalara müdahil ülkeler mevcuttur).¹¹

Üstteki bilgilerden anlaşılabilceği üzere G. Richter kendi dünyasından kopmayan, teknolojinin sağladığı olanakları göz ardı etmeyen ve hâlihazırda son derece faal olan bir sanatçıdır.¹² Bu anlamda sahip olduğu perspektifi doğduğu topraklarda aldığı eğitim ile pekiştiren G. Richter; genç kuşak Alman sanatçılar için genel geçer bir referans olmaya devam etmektedir.¹³

KAYNAKÇA

- Artun, Ali (2014). *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi: Estetik Modernizmin Tasfiyesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bryant, Chad C. (2007). *Prague in Black: Nazi Rule and Czech Nationalism*. London: Harvard University Press.
- Boyraz, Burak & Cantürk, Ali (2015). Gerhard Richter ve Anselm Kiefer Örnekleminde İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya'da Plastik Sanatlar, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 468-481.
- Buchloh, Benjamin H. D. (1996). Divided Memory and Post-Traditional Identity: Gerhard Richter's Work of Mourning, *The MIT Press*, 75: 60-82.
- Elger, Dietmar (2009). *Gerhard Richter: A Life in Painting*. United States of America: The University of Chicago Press.
- Gilpin, Robert (1981). *War and Change in World Politics*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Osborn, Peter (1992). Painting Negation: Gerhard Richter's Negatives, *The MIT Press*, 62: 102-223.
- Storr, Robert (2002). *Gerhard Richter: Forty Years of Painting*. New York: MoMA.
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr> [04.01.2018].
- Resimler: Burak Boyraz & Ü. Irmak Şahin Arşivi.

¹¹ Sanatçının sergilerine yönelik daha detaylı bilgi için Boyraz, B. & Gül, M. İ.'nin hazırladığı; *Alman Sanatçı Gerhard Richter'in 2010-2017 Yılları Arasındaki Sergilerine Dair Bir Araştırma* isimli yayına göz atılabilir.

¹²Onun bu yaklaşımı günümüz Alman okullarında olduğu kadar diğer pek çok Avrupa ülkesinde seminerler ve sunumlar eşliğinde etüt edilmektedir.

¹³Almanya araştırmaları Rıza ve Necla Çiftçi Ailesi'nin desteği ile gerçekleştirilmiştir.